

Jeřáb oskeruše

Sorbus domestica L.

Stupeň ohrožení: C5b

POPIS

Strom 8-25 m vysoký. Kůra zpočátku hladká, šedohnědá, později hrubě v podélně mělce zbrázděnou borkou. Pupeny jsou vejcovité, špičaté, zelené až načervenalé, lepkavé. Listy lichozpeřené, se 6-10 jařmy lístků, lístky jsou zpravidla kopinaté až podlouhle kopinaté, 5-7 cm dlouhé, po obvodu odstále jednoduše pilovité. Svrchní strana je tmavozelená, lysá, spodní světlejší a chlupatá. Bělavé květy uspořádané v chocholičnatých latách rozkvétají od května do června. Malvice kulovitá nebo hruškovitá, 1,5-3,0 cm v průměru, žlutá, s červeným líčkem, hustě tečkovaná drobnými lenticelami, jedlá. Plodit začíná mezi 15-20 lety, plody dozrávají koncem září a v říjnu. Dožívá se vysokého věku.

Od podobného jeřábu ptačího ji lze rozlišit podle rozbrázděné borky na bázi kmene, hustě chlupatých listů na rubové straně a samozřejmě podle plodů.

EKOLOGICKÉ NÁROKY

Je výrazně teplomilným a světlomilným druhem, snáší vysychavé, živinami dobře zásobené půdy na bazickém, méně často kyselém geologickém podloží. Překvapivě u nás roste převážně na SZ, S, SV a V expozicích, méně na JV a J expozicích. Subspontánně se vyskytuje na výhřevných stanovištích rozvolněných šipákových doubrav. Pro svoji schopnost pařezové a kořenové výmladnosti je oskeruše schopná se po dlouhý čas udržet na místě. V lesnických databázích je oskeruše zaznamenána v 9 typologických snímcích a to v souborech lesních typů 1N, 2N a 2H.

ROZŠÍŘENÍ

Někteří autoři považují výskyt oskeruše v ČR za nepůvodní a označují ji za neofyt, jiní naopak prokazují původnost oskeruše na našem území. Na Slovensku je již považován za původní druh. Jako ovocná dřevina se pěstuje již od starověku. V České republice byl a stále je vysazován hlavně v nejteplejších oblastech státu (severozápadní Čechy, jižní Morava).

Roste roztroušeně v nejteplejších oblastech našeho státu, často soliterně v zemědělské krajině či u lidských sídel, nebo v lesních porostech vysemeněná ze starých vinic a sadů. Nejčastěji je zaznamenáván ve společenstvech teplomilných doubrav svazu *Quercion pubescenti-petraeae* a dubohabřinách svazu *Carpinion*, dále též v křovinách svazu *Berberidion* a v lučních společenstvech svazu *Bromion erecti*. Z fytogeografického hlediska je výskyt vázán na okresy: Bílé Karpaty lesní i stepní, Dolnomoravský úval, Dyjsko-svratecký úval, Zlínské vrchy, Hostýnské vrchy, Hustopečská pahorkatina, Chřiby, Javorníky, Křivina, Křivoklátsko, Labské středohoří, Litenčické vrchy, Lounské středohoří, Milovicko-valtická pahorkatina, Mladoboleslavský chlum, Moravská brána, Moravské podhůří vysočiny, Pavlovské kopce, Ústěcká kotlina, Znojemsko-brněnská kotlina a Ždánický les.

PŘÍČINY OHROŽENÍ

Vzhledem k pochybnostem o původu není druh chráněný ani není uveden mezi ohroženými druhy v publikovaném červeném seznamu. Největším ohrožením oskeruše v ČR je úbytek biotopů teplomilných doubrav, jejich přeměna na borové monokultury, okus zvěří přirozeného

zmlazení, opuštění tradičního výmladkového hospodaření. Naopak renesance zájmu o její pěstování jako tradiční ovocnou dřevinu zvýšilo naději na její záchranu v zemědělské krajině.

SEZNAM LITERATURY

BENČAĚ F., 1995. *Rozšírenie a pôvodnosť Sorbus domestica L. na Slovensku*. In: Zborník referátov Výsledky botanických záhrad a arborét pri záchrane domácej dendroflóry a II. Dendrologické dni. Zvolen, Vydavateľstvo TU vo Zvolene: 136–149.

BENEDIKOVÁ M., 2000. *Ještě k oskeruši*. – Zahrádkář (Praha), 1: 14–15.

BLATTNÝ T., ŠTASTNÝ T., 1959. *Prirodzené rozšírenie lesných drevín na Slovensku*. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry: 402.

BRÜTSCH U., ROTACH P., 1993. *Der Speierling (Sorbus domestica L.) in der Schweiz*. Verbreitung, Ökologie, Standortsansprüche, Konkurrenzkraft und waldbauliche Eignung. Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen, 144: 967–991.

ČÍŽKOVÁ L., MANA V., 1996. *Rozšíření a pěstování jeřábu oskeruše u nás a v Německu*. Lesnická práce, 1996, 11.

DOSTÁL P., 2002. *Jarní návštěva Pavlovských vrchů*. Živa, L (2): 90-93.

HRDOUŠEK a kol., 2003. *Oskeruše .... od A do Z*. INEX-SDA Bílé Karpaty a Spolek obnovy venkova v Modré, 2. vyd., 64 str.

KOVANDA M., 1992. Sorbus – jeřáb. In: Hejný, S., Slavík, B. (eds.): Květena České republiky 3. Academia, Praha: 474-484.

KOVANDA M., 1998. *Jeřáby (Sorbus) v Národním parku Podyjí*. Příroda, Praha, č. 12: 99-108.

KOVANDA M., 2003: *Oskeruše známá a neznámá*. Živa. LI (1): 17-18.

KAUSCH-BLECKEN VON SCHMELING W., 2000. *Der Speierling (Sorbus domestica L.)*. Zweite überarbeitete Auflage. Bovenden, Verlag Kausch: 184.

KRISTIS T., 1992. *Der Speierling – Die seltenste heimische Baumart*. Österreichische Forstzeitung, 10: 55–56.

MICHALKO J., 1961. *Pôvodnosť oskeruše domácej (Sorbus domestica L.) v dubových lesoch našich Karpát*. Biológia (Bratislava), 16: 241–248.

NAMVAR K., SPETHMANN W., 1985. *Die Baumarten der Gattung Sorbus: Vogelbeere, Mehlsbeere, Elsbeere und Speierling*. Allgemeine Forstzeitschrift, 36: 937–943.

PAGANOVÁ V., 2007. *Ecology and distribution of Sorbus torminalis (L.) Crantz. in Slovakia*. Horticultural Science 34 (4): 138–151

PAGANOVÁ V., 2008. *Ecological requirements of wild service tree (Sorbus torminalis [L.] Crantz.) and service tree (Sorbus domestica L.) in relation with their utilization in forestry and landscape*. Journal of Forest Science 54 (5): 216–226.

PRUDIČ Z., 2006. *Jeřáb oskeruše jako příklad zachráněné dřeviny*. In: Maděra, P. (ed.): Ohrožené dřeviny ČR. Sborník abstraktů z workshopu, Brno, 2006.

PRUDIČ Z., 1998. *Růst a rozšíření jeřábu oskeruše a břeku v Moravských Karpatech*. Lesnictví, 44 (1): 32-38.

STEFFENS R., 2000. *Der Speierling in Sachsen-Anhalt. Verbreitung, Ökologie und genetische Variation*. Bovenden, Corminaria, 14: 14.

STEINER M., 1995. *Speierlingskartierung im südöstlichen Wienerwald*. Österreichische Forstzeitung, 6: 50–51.

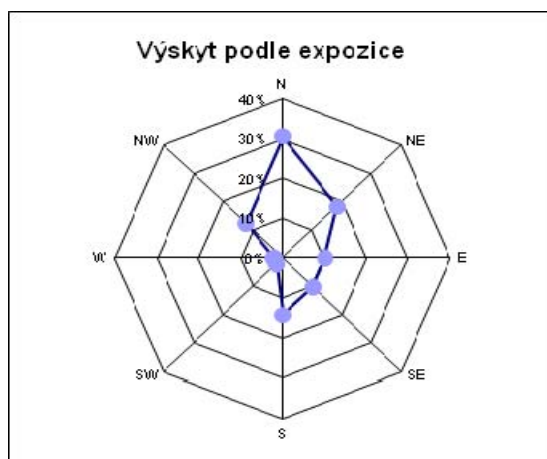
SUS J., 1999. *Jeřáb oskeruše - mimořádně cenný ovocný druh*. Zahrádkář, 1999, 2.

ŠEFL J., 2000. *Jeřáby (Sorbus) v Národním parku Podyjí*. In ŠTYKAR, J., ČERMÁK, P., Geobiocenologická typizace krajiny a její aplikace. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Lesnická a dřevařská fakulta, Ústav lesnické botaniky, dendrologie a typologie, 2000, s. 76.

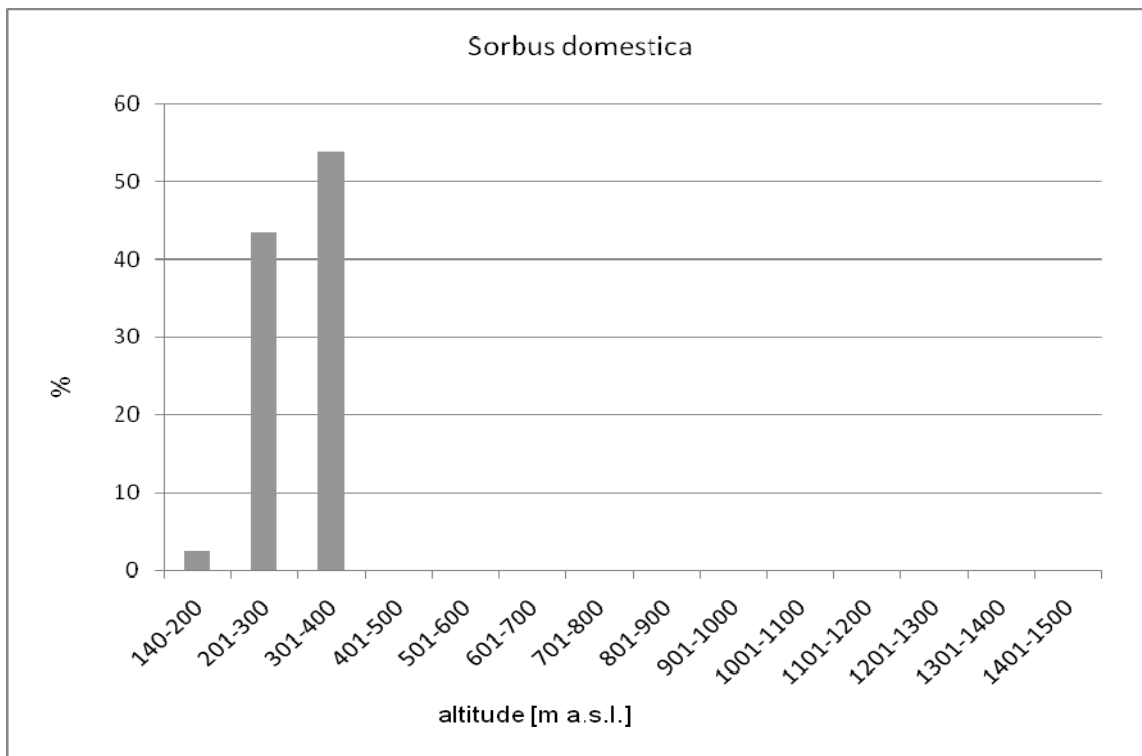
ŠEFL J., 2007. *Jeřáby na Podyjí*. Thayensia, 7: 121-151.

ŠEFL J., 2007. *Palisty jeřábu oskeruše*. Živa. LV (4): 157.

ŽLEBČÍK J., 1999. *Znáte oskeruši?! Zahrádkář*, 1999, 2.

Výskyt podle nadmořské výšky

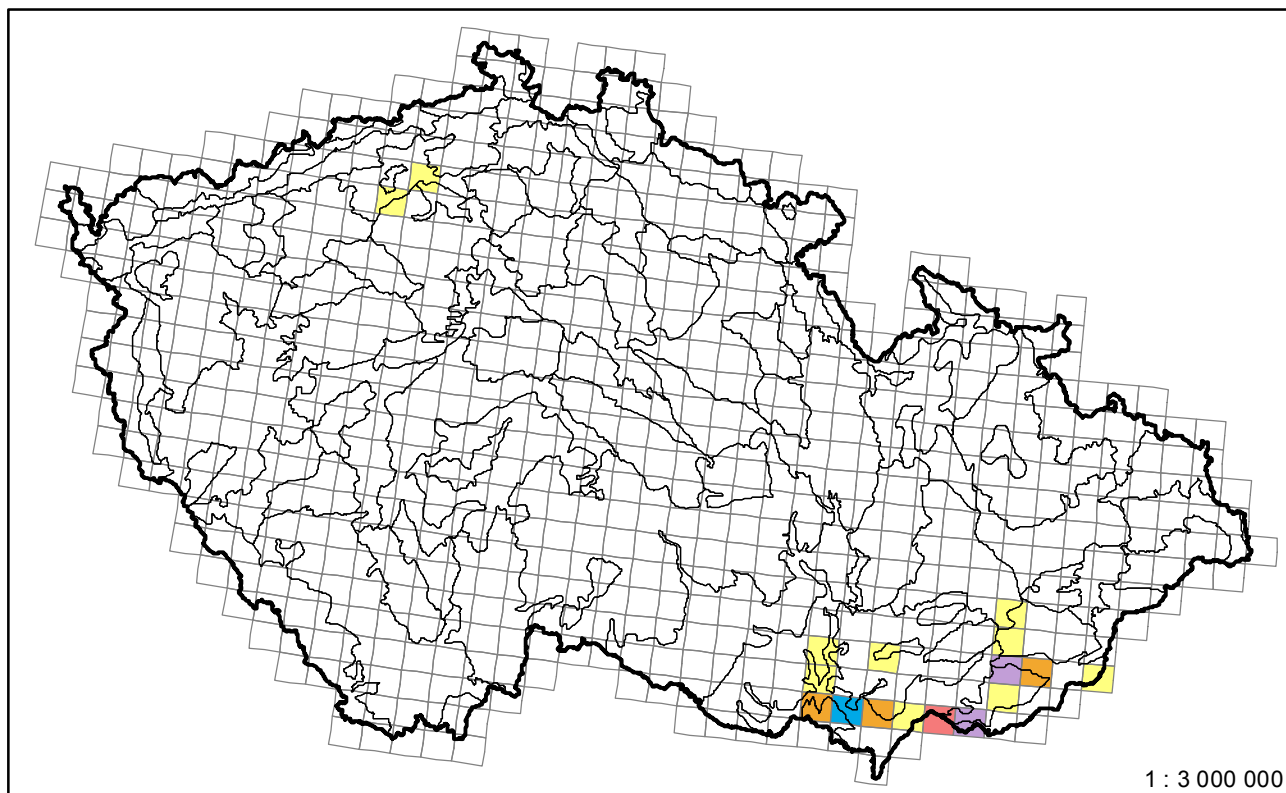

Výskyt podle SLT

	extreme			acid				trophic						humus enriched			water enriched			gleying			wet		turf
	X	Z	Y	M	K	N	I	S	F	C	B	W	H	D	A	J	L	U	V	O	P	Q	T	G	R
9																									
8																									
7																									
6																									
5																									
4																									
3																									
2						2							3												
1						4																			
0																									

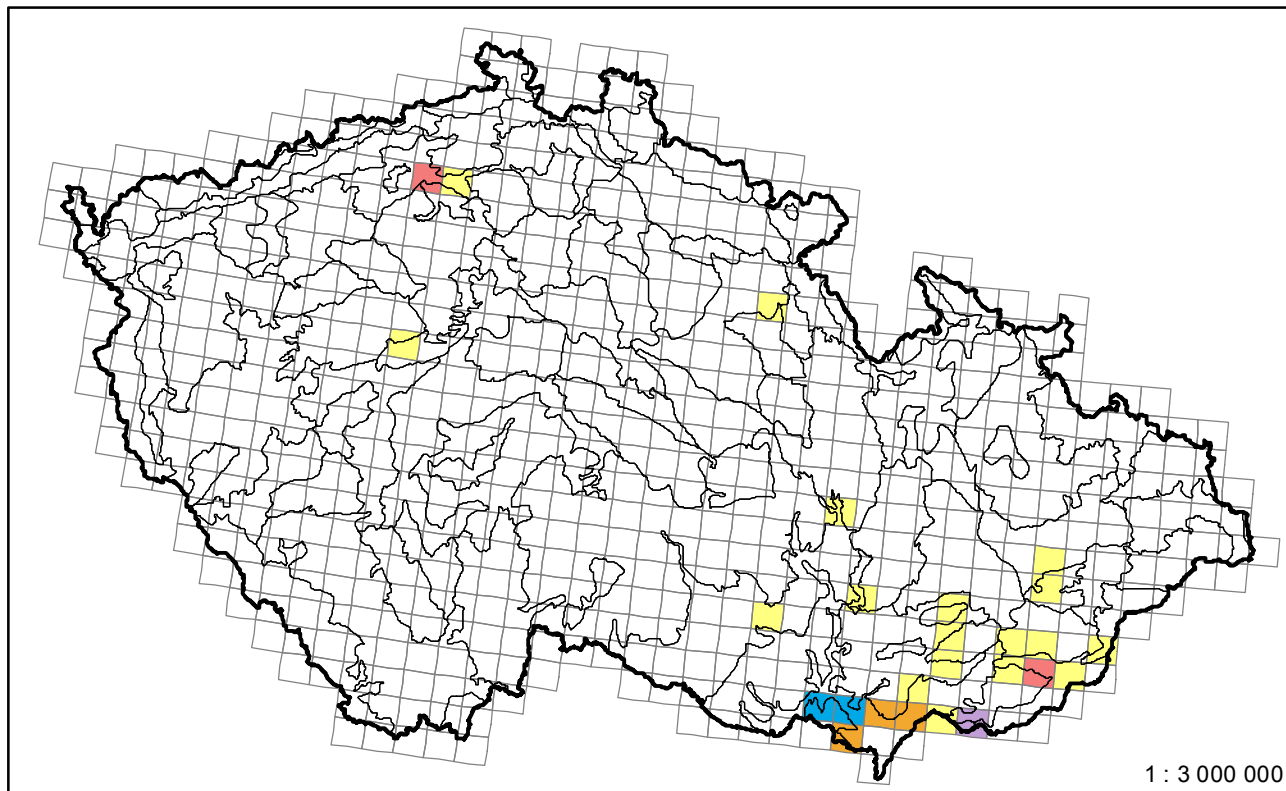

Výskyt do roku 2000

počet lokalit   1   2   3   4 - 5   11

Výskyt po roce 2001

počet lokalit   1   2 - 3   4 - 6   7   8 - 30